

AB 2030: Işıklar ve Gölgeler

Devrim ŞAHİN*

Gezeğimiz uygarlık, iklim ve ekonomi bakımından çok biçimli bir küresel krizden geçiyor. Bunun ilk tezahürü ise kendi de çoğul olan bir güvenlik ikilemi: insanlık önümüzdeki yıllarda büyümesi muhtemel olan muazzam ekolojik ve ekonomik baskıya maruz kalıyor. İklim değişikliği ile sera gazı kaynaklı afetler insan yaşamının güvenliğine etkileri bakımından başta enerji krizi ve gıda ile su krizi olmak üzere bunların bir sonucu olarak ciddi istikrarsızlıklara yol açacak kavimsel göç hareketlerini beraberinde getirebilir. Bu noktada 'karbon emisyonları'nı dengeleme ihtiyacı acil bir şekilde öne çıkıyor. Avrupa Birliği (AB) gibi kendisini ilke ve prensipleri temelinde bir küresel misyona adan aktörün ise yenilenebilir enerjilere geçişin hızlandırılmasında önemli roller izlemesi gerekiyor.

Ekolojik faktörlerin yanısıra enerji güvenliği de birçok ülkede enerji kaynaklarını daha temiz, daha ucuz ve daha güvenli kaynaklara dönüştür-

me baskısı oluşturmuş durumda. Bu şartlar altında, AB kendisine iddialı bir şekilde yenilenebilir enerji dönüşümünde küresel liderlik rolü amaçlıyor. Brüksel böylece günümüzde yaşanan enerji güvenliği krizi ile iklim krizi ile mücadeleden daha güçlü bir şekilde çıkmayı hedefliyor. Brüksel'in bu hırslı iddiası, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından da destekleniyor ve teşvik ediliyor. Ancak, geçtiğimiz on yıl boyunca Avrasya ve Doğu Akdeniz'de yaşanan karşılıklı 'güvenlikleştirme' süreçlerinden dersler çıkarmak gerekiyor. Zirveye tırmanan gerilimler, AB'nin bu sefer 'dayatmacı' ve 'dışlayıcı' bir emperyalist tutum yerine; tüm paydaşları 'kapsayıcı' ve 'çoğulcu' bir liderlik duruşu benimsemesinin ne kadar elzem olduğuna işaret ediyor.

Özellikle Rusya'nın Ukrayna savaşının sürdüğü bir zamanda, Brüksel Moskova'nın sahip olduğu ve yararlandığı doğal gaz tekeline olan bağımlılığını azaltma ihtiyacını daha iyi

*Doğu Akdeniz Üniversitesi & Kıbrıs Politikalar Merkezi, Araştırma Görevlisi, EUROPolitika Dergisi Yazarı

idrak edebiliyor. Bu bağlamda Avrupa, Afrika ve Orta Doğu'daki elektrik şebekelerini birbirine bağlayacak kıtalararası bir denizaltı elektrik bağlantısının hedefine hız veriliyor. Proje Ortadoğu ve Afrika kıtalarının yenilenebilir enerjilerinin Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa pazarlarına ulaşmasını sağlayacak. Ancak AB'nin enerji verimliliğine, yenilenebilir enerji kaynaklarına ve diğer temiz teknolojilere yapacağı yatırımlardan 5-10 yıldan önce verim alabilmesi pek mümkün görünmüyor. Rusya'dan kaybedilen arzın karşılanması için bir

takım geçici önlemler şart oluyor ki bunlar arasında şunlar öne çıkıyor:

- ABD'den sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) sağlanması;
- Başka yerlerdeki fosil yakıt üretimindeki kısa vadeli artış;
- Kömür kullanımı;
- Belli sanayi kesimlerinden kısılp, hane halkına aktarılması gibi tasarruf önlemleri.

Görülen o ki yüzleşilen iklim krizi ve enerji güvenliği krizi ikileminde, insanlık aynı ekolojik ve ekonomik teh-

likelere maruz kalıyor. Gerçekten de tüm medeniyet bir kader ortaklığında birleşiyor. İnsanlığın bu kader birliği ortak bir bilincin idrak edilmesine yol açmalı, dolayısıyla da kaynaştırılmalı ve dayanışma yaratmalı. Oysa; Ukrayna ve Doğu Akdeniz'de yaşanan rekabetler tam tersi uzlaşmaz bir bencilliğin hüküm sürdüğünü ortaya koyuyor. Brüksel'in amaçladığı enerji dönüşümünde liderlik rolü için önünde ışıklar ve gölgeler var. Başta AB ve Türkiye olmak üzere ilgili tüm tarafların kaygı ve kuşularının geleceklerini gölge etmesinden kaçınmaları; kapsayıcı ve çoğulcu yaklaşımlarla aydınlık yarınlarını umut üzerine inşa etmeleri gerekiyor.

'Güvenlik Topluluğu' ve 'Öteki' Yüzü

Rusya-Ukrayna savaşının ve Doğu Akdeniz'deki bölgesel çatışmaların sebeplerini daha iyi anlayabilmek, Karl Deutsch (1964, s. 46) tarafından önerilen "güvenlik toplulukları" kavramına aşına olmayı gerektiriyor. Deutsch devletler yerine 'topluluklar'ın karşılıklı ilişkiler geliştirme durumunda bölgesel güvenliğin daha fazla fayda sağlayacağını savunuyor. Bu anlayışa göre, güvenlik topluluklarını oluşturan devletler, birbirlerinin sosyal kesimleri arasında iletişim ve ulaşım olanaklarını teşvik ederek bir 'biz' kimliği ve 'ortak değerler' yaratıyorlar (Dedeoğlu, 2004, s. 1). Böylece kaderleri giderek daha çok birbiriyle iç içe geçiyor; o kadar ki artık topluluğun yani birliğin kaderi üyelerinin kaderleriyle

birdir hatta daha önemlidir (Barry & Wæver, 2003, s. 3).

AB ve NATO içinde işbirliği yapan ülkeler, demokrasi, serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası toplum gibi ortak değerler temelinde hareket eden bir güvenlik topluluğuna örnek teşkil eder. Bu örnekte gelişmiş bir ortak güvenlik ve ortak kimlik algısı, AB üye devletlerini birbirleriyle çatışmaktan caydırıyor. AB'nin ortak bir kimlik ve paylaşılan değerler algısını içselleştirerek kolektif bir barış bölgesi inşa etmesi bunu kanıtıyor. AB'nin genişleme süreci ve ilişkilerini ilkeler üzerine koşullandırarak bu barışı yayma sürecini ise yine Deutsch (1964, s. 51) tarafından önerilen başka bir kavram açıklıyor: 'Yayıma Etkisi'. Kömür ve çelik endüstrileri ile başlayan Avrupa ülkeleri arasındaki işbirliği, yarım asırdan fazla süredir daha geniş ekonomik, sosyal ve politik alana yayılıyor. Bunun en son yansıması ise Doğu Akdeniz'de AB'nin koşulsuz desteklediği Fransız-Yunan askeri ittifakı.

Güvenlik toplulukları yaklaşımı, benzer nitelikteki topluluklar arasında karşılıklı güven oluşturmanın önemini vurgular (Deutsch, 1964, s. 351). Buraya kadar iyi, güzel! Ancak bu tür topluluklar, günümüzün karmaşık birbirine bağımlı sisteminde, kendi güvenliklerini tehdit edebilecek bir "hasım" veya "öteki" olarak tanımlanabilecek bir rakibin ortaya çıkmasına da yön verebiliyor. AB ve NATO'nun eski Sovyet Cumhuriyetleri'ni içine

arak paralel bir şekilde genişlemesini bu topraklardaki statüsüne örtülü bir hakaret olarak algılayan Moskova'nın aktığı kan 'ötekileştirme'nin dehşet sonuçlarını ortaya koyuyor (Rubinstein, 1997, s. 43). Burada Batı'nın Rusya'yı hasım olarak görmesi sonucu giriştiği eylemler sonucunda Rus dış politikasının bir hedefi haline geliyor ve Moskova'nın Gürcistan ile Ukrayna'da giriştiği şiddet eylemlerinde bir etken oluyor. Moskova ise artık Batı'nın gözünde daha büyük bir hasım; yani, bu güvenikleştirme döngüsünün sonu yok!

Rusya'nın 1993 yılında ilan ettiği 'Yakın Çevre Doktrini'ne tam liyakat gösteren Moskova, eski Sovyet topraklarıyla ilgili olarak kendi rızası dışında hiçbir gelişmeye mücadele vermiyor (Şahin, 2022, s. 17). Yani, Sovyetler Birliği'nin hakim olduğu coğrafyada Rusya'nın rolü ve etkisinin başka hiçbir güç tarafından doldurulamayacağını iddia ediyor (Danilov, 1996, s. 142). Bu topraklar artık Rusya için 'hinterland': yani, bir zamanlar bu toprakları birbirine bağlayan ekonomik, siyasi, tarihi, kültürel veya teolojik bağlar günümüzün siyasi sınırlarından daha büyük önem arz ediyor. Bu iddiasını bizzat fiiliyata döken Moskova, Ukrayna ve Gürcistan gibi eski Sovyet topraklarının bir parçası olan yerlerde ayrılıkçı rejimlere siyasi ve askeri destek vererek Batı'ya karşı bir 'tampon bölge' oluşturuyor. Bunu Batı Rus saldırganlığı olarak suçluyor; Moskova için ise Batı tehdidine karşı çekilmiş bir seddir!

Avrasya'da yaşanan güvenikleştirme döngüsünün bir benzeri de 2010'lu yılların başlarından itibaren Doğu Akdeniz'de tecrübe ediliyor. Öncelikle İsrail ve sonrasında Kıbrıs ile Mısır açıklarında gerçekleşen büyük hidrokarbon sahaları keşifleri sonucu üçü arasında enerji ve altyapı geliştirilmesi için artan işbirliği, karşılıklı güvenlik bağımlılıklarının güçlenmesine yön veriyor (Barry & Wæver, 2003, s. 3). Bölge kaynakları için en uygun altyapının geliştirilmesi amacıyla Ocak 2019'da Kahire'de kurulan 'East Med Gaz Forumu', Mısır, İsrail, Yunanistan, Kıbrıs Rum Liderliği, Ürdün, İtalya ve Filistin Yönetimi gibi üyeleri için önemli bir güvenlik topluluğuna dönüşüyor. AB'nin Forum üyeleri arasındaki artan işbirliğine koşulsuz destek vermesiyle ise Doğu Akdeniz'in daha büyük Avro-Akdeniz bölgesinin bir uzantısına dönüşmesine tanıklık ediliyor.

Doğu Akdeniz bir yandan karşılıklı güvenlik bağımlılıkları temelinde yapılanırken; bir yandan da yoğun güvenikleştirmelerin yaşandığı bir güvenlik ikilemine sürükleniyor. Nasıl mı? Deutsch'un 'güvenlik toplulukları' kavramında öngördüğü şekilde: Forum üyeleri tarafından atılan adımlar ve öngörülen rota tabiatıyla Ankara'yı rahatsız ediyor ve bahis konusu deniz alanlarında meşru gördüğü haklarını korumak için tek taraflı önlemlere yitiyor. Sonuç itibarıyla East Med Gaz Forumu üyeleri ile ilişkileri kötüleşen Türkiye ise bu topluluk açısından 'öteki' veya 'hasım'

oluyor ve bu sürecin hem sebep hem sonucu olarak bölgedeki enerji kaynaklarının ve altyapısının geliştirilmesinden dışlanıyor (Deutsch, 1964, s. 71-74). Ankara'nın için artık East Med Gaz Forumu emperyalist amaçlar güden Batılı destekçileri AB ile ABD'nin ellerinde bir araçtır.

AB'nin İklim ve Enerji Güvenliği İkilemi

2020'de Koronavirüs pandemisinin yayılmasıyla birlikte doğal gaz kaynaklarına olan talebin azalması ve dolayısıyla gaz aramalarının 2021'in sonlarına kadar askıya alınması ile Doğu Akdeniz rahat bir nefes aldı. Buna ilaveten, AB'nin doğal gaz kullanımını 2030 yılına kadar keskin bir şekilde düşürme planları gözönüne alındığında, Doğu Akdeniz'in eski patlayıcı doğasının bir miktar pasifleşmesi umulabilir. Yine de Brüksel'in enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye ve yenilenebilir enerji kaynaklarının seviyesini artırmaya yönelik planları dikkate alındığında, Doğu Akdeniz'de sular yeniden ısınabilir. Aynı zamanda, bölge AB için iklim krizi ile enerji güvenliği krizinden çıkış kapısı olarak beliriyor.

AB'nin iddialı iklim ve enerji politikaları bağlamında, üye ülkeleri 2020 yılında 867 TWh (terawatt saat) olan fosil yakıtlardan elektrik üretimlerini üçte bir oranında azaltarak, 2030 yılında 595 TWh fosil yakıt kaynaklı elektrik üretimi gerçekleştirmeyi planlıyor. Böylece 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını 1990 seviyelerinin en

az yüzde 55 altına düşürülmesi ve en geç 2050 yılına kadar iklim nötrlüğü sağlanması hedefleniyor. Yani, iklim nötrlüğü yolculuklarında, AB üye ülkeleri önümüzdeki yıllarda mümkün olan en karbonsuz ekonomiye doğru köklü bir dönüşümden geçmeyi amaçlıyor. Bu bağlamda, Avrupa Komisyonu'nun endüstri için önerdiği önlemler arasında şunlar öne çıkıyor:

- Daha katı reçeteler ve emisyon standartları;
- Daha yüksek karbon fiyatlandırması;
- AB emisyon ticaret sisteminin sıkılaştırılması ve genişletilmesi;
- Yenilenebilir teknolojilere ve enerji verimliliğine yapılan büyük yatırımların artırılması;
- Doğal gaz sektörünün karbondan arındırılması.

Yenilenebilir enerjilerin genişletilmesi AB'nin 2030 iklim hedeflerinin kilit unsuru olarak beliriyor. Isıtma, trafik ve endüstriyel sektörlerin karbondan arındırılması için öngörülen elektrifikasyonu ışığında elektrik talebi önemli ölçüde artacak. Ancak, yenilenebilir enerjiye olan yüksek talebin AB içinden karşılanabilmesi mümkün görünmüyor. Dolayısıyla, AB'nin hem iklim hedeflerine ulaşabilmesi hem de elektrik şebekelerinin dengelenmesi için yenilenebilir elektrik ithal etmesi gerekli görünüyor. Bunu yapmak için AB, komşu ülke ve bölgelerin güneş ve rüzgâr enerjisi için muazzam potansiyellerini kullanmayı hedefliyor.

AB'nin yenilenebilir enerji ithal edebilmesi için kurmayı hedeflediği kıtalar arası elektrik bağlantısı planı güneş ve rüzgâr enerjisi açısından zengin Doğu Akdeniz'i öne çıkarıyor. AB kıyı şeridindeki Yunanistan ve Kıbrıs'ın yanısıra Doğu Akdeniz'e erişimi olan İtalya, Malta, İspanya ve Fransa gibi üyeleri sayesinde Doğu Akdeniz'de olan varlığını artırma imkânı buluyor. Özellikle yakın geçmişte bölgede keşfedilen büyük hidrokarbon sahaları ve şimdi de yenilenebilir enerji ve kıtalararası elektrik bağlantıları için mevcut hesaplar bölgenin AB için olan stratejik önemine katkıda bulunuyor. Doğu Akdeniz ayrıca AB'nin yenilenebilir hidrojen stratejisini desteklemek için umut verici bir potansiyele sahip.

Hükümetlerarası/Uluslararası İklim Değişikliği Paneli'nin Ağustos 2021'de yayınladığı altıncı değerlendirme raporu, Akdeniz'i küresel iklim değişikliğinin sıcak noktası olarak gösteriyor. Tüm bölge ortak önlemler gerektiren akut çevresel zorluklarla karşı karşıya. İspanya, İtalya, Yunanistan, Kıbrıs ve Türkiye gibi kıyı devletlerinin sıcak havarlardan, kuraklıklardan, orman yangınlarından ve şiddetli yağışlardan artarak etkilenmeye devam edecekleri öngörülüyor. Yani, Doğu Akdeniz AB'nin 2030 iklim hedefi için her ne

kadar önemliyse; AB'nin bu doğrultudaki planları bölgede kıyıdaş ülkelerin ve tüm dünyanın geleceği için o denli önemli.

Doğu Akdeniz enerji sorununun güvenleştirilmiş olması, bölgenin bir yenilenebilir enerji koridoru olabilmesi için gerekli siyasi işbirliğini sağlanabileceğine yönelik şüpheleri güçlendiriyor. Bu iş için tek başına ekonomik çıkarların yeterli olup olmayacağına dair kuşkuvar oldukça fazla. Bu kaygı ve şüpheleri haklı çıkaran bir gelişme ise Kıbrıs, İsrail ve Yunanistan'ın 8 Mart 2021'de 1.200 kilometrelik denizaltı elektrik kablosunu döşemek için ilk anlaşmayı imzalaması ile oldu. Türkiye'nin üzerinde hak iddia ettiği deniz yetki alanlarından geçmesi öngörülen projeye itiraz eden Ankara; Yunanistan, İsrail ve AB heyetine gönderdiği diplomatik notada kıta sahanlığında herhangi bir çalışma yapılmadan önce izin alınmasını talep ediyor.

İsrail'in *Jerusalem Post* gazetesinde 2021 yılında yayınlanan bir makalenin iddiasına göre Türkiye Yunanistan ile İsrail'e meydan okuyarak Kıbrıs, Mısır ve Fransa ile gerilimi artırmanın yolunu hazırlıyor olabilir (Frantzman, 2021). Bu gibi algıların yarattığı güvenlik etkileri, Ankara'ya karşı koordineli bir güvenlik ittifakının yani karşıt ittifakın güçlenmesinde etkili oluyor. Bunun son örneği ise, Ankara'nın *casus belli* (savaş sebebi) olarak gördüğü, Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması yönündeki

¹Yenilenebilir hidrojen, yenilenebilir kaynaklardan elde edilen elektriği kullanarak suyu hidrojen ve oksijene ayıran elektrolizörler tarafından üretiliyor. Açık denizde yenilenebilir hidrojen üretimi, elektrolizörlere bağlı açık deniz rüzgâr çiftliklerinde gerçekleştirilebiliyor. Bu şekilde üretilen yenilenebilir hidrojen, açık denizde boru hatları veya gemiler yoluyla taşınabiliyor.

girişimini güvenceye almak için 28 Eylül 2021’de imzalanan Yunanistan-Fransa savunma işbirliği anlaşması. Anlaşmaya göre imzacı ülkelerin herhangi biri saldırıya uğrarsa, birbirlerine askeri yardımda bulunmalı ki Fransa bu bağlamda kararlılığını gösteriyor ve artan Türk-Yunan gerilimlerinin üzerine biri nükleer tahrikli uçak gemisi olmak üzere donanma gemileriyle gidiyor.

Fransa’nın Doğu Akdeniz’deki Türk-Yunan dengesini bozmak pahasına giriştiği eylemlerin altında Türkiye’yi ötekileştiren algıların yanısıra; AB’ni NATO’dan bağımsız askeri bir ittifaka dönüştürme hevesi yatıyor. İngiltere’nin AB’den ayrılmasıyla birlikte AB askeri liderliği rolünü üstlenmeye hevesli olan Fransa, NATO’ya alternatif olarak Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) çerçevesinde Avrupa merkezli bir güvenlik yapısını öne çıkarıyor. Fransa’nın nükleer garantisinin merkezi bir rol oynayacağı Avrupa merkezli bir güvenlik yapısında liderlik rolü izlemesi hem NATO hem de AB içindeki Fransa’ya yakın Eski Avrupa ile Amerika’ya yakın Atlantik’çi cephe arasındaki var olan bölünmeleri daha da artırıyor. Burada akla şu soru geliyor: bu bölünmelerin Moskova’nın Ukrayna macerasını cesaretlendirmiş olması muhtemel midir?

Türk Uyanıyor

Brüksel’den yapılan resmi açıklamalar, Doğu Akdeniz’de enerji konusundaki ihtilaf ve gerilimlerin

bir Türk-Yunan meselesi olmaktan çıkıp; Türkiye ile AB arasındaki bir meseleye dönüştüğünü açıkça ortaya koyuyor. AB defalarca Ankara’ya çatışmacı politikalar nedeniyle kınarken ve ekonomik yaptırımlarla tehdit ederken, bir yandan da East Med Gaz Forumu’na müdanasızca diplomatik ve askeri destek sağlıyor. Bu dönüşümün temel nedenlerinden biri Yunanistan ve Kıbrıs Rum Liderliği’nin Türkiye ile olan meselelerini AB platformlarına taşımış olmaları. Bununla birlikte AB üyesi olan Yunanistan ile Kıbrıs’ın deniz alanlarının genişlemesi tabiatıyla AB’nin deniz alanlarının genişlemesiyle aynı manaya geliyor. Bu da Türk-Yunan dengesinin AB’nin Yunan tarafına ağırlık vermesiyle bozulması demek; ancak Türk tarafının dengeyi yeniden kurmak için alacağı tedbir gecikmeyecek ve Batı’nın hoşnutsuzluğunu azaltmayacaktır.

Doğu Akdeniz’deki Türkiye ile Türkiye karşıtı ittifak arasındaki karşılıklı olarak tırmanan gerilimler, Batı ittifakının güvenlik yapısına geri dönüşü olmayan zararlar veriyor. Türk siyasetinde dış baskılarla karşı karşıya kalındığında dile getirilen bir söylem vardır. Türkiye’nin eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve eski Başbakanı Bülent Ecevit’e benzer şekilde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’da “Yeni bir dünya düzeni kurulur ve Türkiye bu düzende yerini alır” diyor. Bu söylem Türkiye’nin kendisini Batı güvenlik sisteminden daha da uzaklaştırabileceğine ve Rusya ile daha sıkı işbirliği yapabileceğine işa-

ret ediyor ki bu fiiliyatta bizzat modern Türkiye'nin kuruluş mücadelesinde eyleme dökülmüş.

Türkiye'nin dış politika karar alıcıları artık ABD ve AB'nin pozisyonlarını Ankara'ya karşı sürekli büyüyen ittifakın koşulsuz destekçileri olarak nitelendiriyor ve güvenleştiriyor. Batı'nın Rusya'nın enerji hegemonyasını bahanesiyle takındığı dayatmacı ve dışlayıcı anlayış Türk kamuoyu ve yönetici elitleri arasında 'Sevr Sendromu'nu, yani Batılı güçlerin Türkiye'yi parçalama emperyalist emellerinin devam ettiği inancını körüklüyor (Danforth, 2015). Son Osmanlı padişahının zayıf hükümetine dayatılan 1920 Sevr Antlaşması, Türkiye'nin selefi olan Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bölümünün Yunanlılar, Kürtler, Ermeniler, Fransızlar, İngilizler ve İtalyanlar tarafından işgal edilmesini amaçlıyordu. O sıralar İngiltere, Fransa ve İtalya gibi emperyalist güçler Türk ve Sovyet devrimcileri arasında bir engel oluşturması için Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'da batı yanlısı tampon hükümetler zincirini destekliyordu (Şahin 2022, 17).

Türk askeri ve siyasi yönetici elitlerinin zihniyetinde Batılı güçlerin emperyalist emellerine yönelik tarihsel düşmanlık algıları yeniden yükselirken, bir yandan da modern Türkiye'nin kuruluşu sırasındaki Sovyet rolü tarihi bir dostluk eylemi olarak hatırlanıyor. 1910'ların sonlarına doğru, Türk devrimcileri ile sosyalist Sovyet devrimcileri Batılı güçle-

rin emperyalist emellerine meydan okumak için ortak mücadelelerinde pragmatik bir işbirliğine giriştiler. Bu işbirliği Sovyetlerin sosyalist devrimlerinin Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'da emperyalist tampon hükümetlerini domino taşları gibi yıkarken, Türkiye'deki bağımsızlık hareketlerine de destek sağlamasıyla tarihin akışını değiştirdi. Sovyet desteği karşılığında, Türk Devrimcileri Sovyet etkisinin Kafkasya'da genişlemesinin ve Azerbaycan'ın petrol zengini Bakü ve Kazakistan'ın Emba petrol sahaları gibi Türk bölgelerini altına almasına engel çıkmadı.

Ancak, 1940'ların ortalarından 1990'ların başına kadar süren Soğuk Savaş döneminde, Ankara Sovyetler Birliği'nin komünist ideolojiyi yaymak için takındığı dayatmacı tutumu ve Türkiye'den toprak taleplerini kendi güvenliğine doğrudan bir tehdit olarak algılıyor. Böylece, NATO ittifakı içinde yerini alan Türkiye artık NATO üyelerini Sovyetler Birliği'nin coğrafi ve ideolojik genişlemesinin hedefi olmaktan ayıran bir tampon bölge görevi görüyor ve Moskova ile Ankara kendilerini karşıt kamplarda buluyor. Başlangıçta Sovyetler Birliği ve komünizme karşı bir denge sağlamaya çalışan NATO'nun, Batı tarzı liberal demokrasiye dayalı ideolojik kurumsallaşmasında durum böyle oluyor.

Güvenlik topluluklarının oluşumunda ortak bir kimlik ve değerlerin yanısıra güvenlik kaygıları temel olur.

NATO'nun oluşumunda Sovyet tehdidinin varlığı ne kadar etkiliyse, Sovyetler Birliği'nin çöküşü NATO müttefiklerinin bağlılığını o denli zayıflatıyor ki artık bir noktada Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron askeri ittifakın 'beyin ölümü'nü ilan edecek cesareti buluyor. Bu Türkiye için NATO üyeliğinin yükümlülüklerinin eskisi kadar bağlayıcı olmadığı anlamına geliyor ki; ABD'nin tüm baskılarına rağmen Ankara'nın Rus S-400 savunma sistemlerini satın alması bunu gösteriyor (Şahin & Sözen, 2022, s. 21). Rusya'nın Ukrayna'ya karşı savaşına tepki olarak Moskova'ya karşı yaptırımlar gündeme gelince ise Ankara artık Batılı müttefiklerinin kararlarını sorgusuz takip etmediği iyice anlaşılıyor. Ankara Moskova ile ipleri koparmak yerine, dengeleyici bir tutum izliyor ki son 'Tahıl Koridoru' anlaşması bu tutumun bir sonucudur.

İçinde bulunduğu şartlar altında artık NATO'ya güvenmeyen Ankara, Batı'nın Doğu Akdeniz'de dayatmacı tutumunu emperyal genişlemesi olarak algılıyor ve varoluşuna tehdit görüyor. Ankara'nın geldiği bu noktada, Batı'yı emperyalist amaçlar güden bir tehdit olarak gören Moskova ile yolları kesişiyor ve Türk-Rus karşılıklı güvenlik bağımlılığı artıyor. Artık, Ankara açıkça Moskova ile daha yakın işbirliği yapmaktan çekinmiyor. Türk-Rus işbirliğinin bir asır önce Türk ile Sovyet Devrimcilerinin yoldaşlığına yakınlaşp yakınlaşamayacakları konusunda belirleyici olan

ise AB'nin bundan sonraki adımları olacaktır. Öngörülen Doğu Akdeniz merkezli yenilenebilir enerjiye dönüşüm sürecinde de AB ile ABD dayatmacı ve emperyalist anlayışlarını sürdürürlerse bu Türk-Rus yakınlaşmasını ileri bir seviyeye taşıyabilir. Türk-Rus yakınlaşması; iki kutuplu dünya düzeninden önce tek kutuplu, şimdi de çok kutuplu dünya düzenine dönüşüm sürecinde; tarihin akışını değiştiren bir diğer gelişme olabilir.

Sonuç

Yenilenebilir enerji kaynaklarını iklim krizi ile mücadele etmenin ve Rusya'nın enerji hegemonyasının etkilerini zayıflatmanın bir yolu olarak gören AB, ABD'nin de desteğiyle Doğu Akdeniz'i kıtalararası bir enerji koridoruna dönüştürmek istiyor. Bu bağlamda, bölgenin enerji kaynaklarının en uygun şekilde Avrupa'ya taşınmasına altyapı oluşturması öngörülen East Med Gaz Forumu bir güvenlik topluluğu olarak önem kazanıyor. Ancak Karl Deutsch'un güvenlik topluluklarının bir özelliği olarak belirttiği gibi East Med Gaz Forumu'nun üye ülkeleri ve AB ile ABD arasında artarak güçlenen işbirliği, bu süreçten dışlanan Türkiye tarafından güvenlikleştiriliyor ve tehdit olarak algılanıyor.

Bu gelişmelerin Türk kamuoyu üzerinde tecellisi ise daha zehirli: Batı'nın, bir asırdan fazla bir süre önce başarısızlıkla sonuçlanan, Sevr Antlaşması ile teşebbüs edip başaramadığını; şimdi Türkiye'nin denizdeki

haklarını gasp ederek başarmak için emperyalizme sarıldığına inanılıyor. Emperyalist olarak suçlanıyor çünkü: AB Yunanistan ve Kıbrıs Rum Liderliği'nin denizdeki hak iddilerini koşulsuz destekliyor; böylece kendi deniz sınırlarını öylesine pervasızca genişletmeyi amaçlıyor ki artık AB'nin gözünde Doğu Akdeniz Avro-Akdeniz'in yalnızca bir uzantısı. Yani, Avro Akdeniz'in Doğu Akdeniz'i yutabileceğine körü körüne inanıyor. Ancak, AB bu ihtirasından vazgeçmezse keçi yutmuş yılanı benzeyebilir.

Ankara'nın Batı ile Rusya arasındaki rekabette kime daha yakın duracağını, yine AB ile ABD'nin Doğu Akdeniz'in yenilenebilir enerji dönüşümünde izleyeceği tutum belirleyecek. Batı emperyalizminin şimdilerde Sevri'nin acı derslerini unutmış olduğu görünüyor; Ancak, eğer Doğu Avrupa'da kapısını çalan Rus yayılmacılığının Doğu Akdeniz'i de sarmasını istemiyorsa, AB ile ABD bu sefer kapsayıcı ve çoğulcu bir anlayış benimsemeli. Çünkü artık gezegenimiz insanoğlunun birbiri ile rekabetinin yarattığı yıkımları daha fazla hazmedemiyor; bilakis öfkelerini her geçen gün daha sert bir şekilde kusuyor. Hergün rekor kıran şiddetli yağışlar, sel baskınları, aşırı sıcaklar, kül olan orman hektarları ve bunların saldırdığı mikroplar durumun aciliyetini gözler önüne seriyor.

Batılı politika yapımcıların yanısıra **Türk siyasi** elitlerinin de dayanışma kapılarını sonuna kadar açık tutma-

ları hatta sonuna kadar zorlamaları gerekiyor. **Türk dış politikasının iç ve bölgesel baskılardan** mutlak surette arındırılması gerekiyor. Ulusun ve tüm medeniyetin geleceğini hayati şekilde ilgilendiren yenilenebilir enerji dönüşümü meselesinin iç politikanın bir uzantısı olmasından kaçınılması varoluşsal bir ihtiyaç olarak ortaya çıkıyor. Osmanlı devletinin son döneminde bütün dünyanın düşmanlığını çekerek ülkenin yalnızlaşmasına yol açan sakıncalı davranışların tekrardan ve diğer ülkelerin tehdit olarak algılayabileceği söylemlerden Türk dış politikasının arındırılması gerekiyor. Tam da bu noktada, Atatürk'ün 1927'de Meclis'te okuduğu nutukta ana hatlarıyla işaret ettiği millî politika aydınlık yarınlara ışık tutuyor: yani, "belirsiz amaçlar peşinde milleti meşgul ve rahatsız etmemek" ve "medeni dünyadan insanî davranış ve karşılıklı dostluk beklemek!"

Kaynakça

Barry, B. and Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

Beril, D. (2004). "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 1(4): 1-21.

Danforth, N. (2015). "Forget Sykes-Picot. It's the Treaty of Sevres that Explains the Modern Middle East", *Foreign Policy* (10 Ağustos).

Danilov, D. (1996). "Russia's Search for an International Mandate in Transcaucasus", Bruno Coppieters (ed.), *Contested Borders in the Caucasus*, Brussels: VubPress.

Deutsch, K. W. (1964). "Communications Theory and Political Integration", Philip E. Jacob and James V. Toscano (eds.), *The Integration of Political Communities*, Philadelphia: Lippincott.

Frantzman, S. J. (2021) "Turkey Prepares to Clash with Israel, Greece and EU over East Med", *The Jerusalem Post*, (16 Mart).

Rubinstein, A. Z. (1997). "The Transformation of Russian Foreign Policy," Karen Dawisha, (ed.), *The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia*, New York: M. E. Sharpe.

Şahin, D. & Sözen, A. (2022). The Complexity Effect in U.S.-Turkey Relations: The Restructuring of the Middle East Regional Security . *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 19 (74): 21-35.

Şahin, D. (2022). "Turkey's foreign policy in post-soviet Eurasia", *Middle East Policy* 29(3): 67-84.